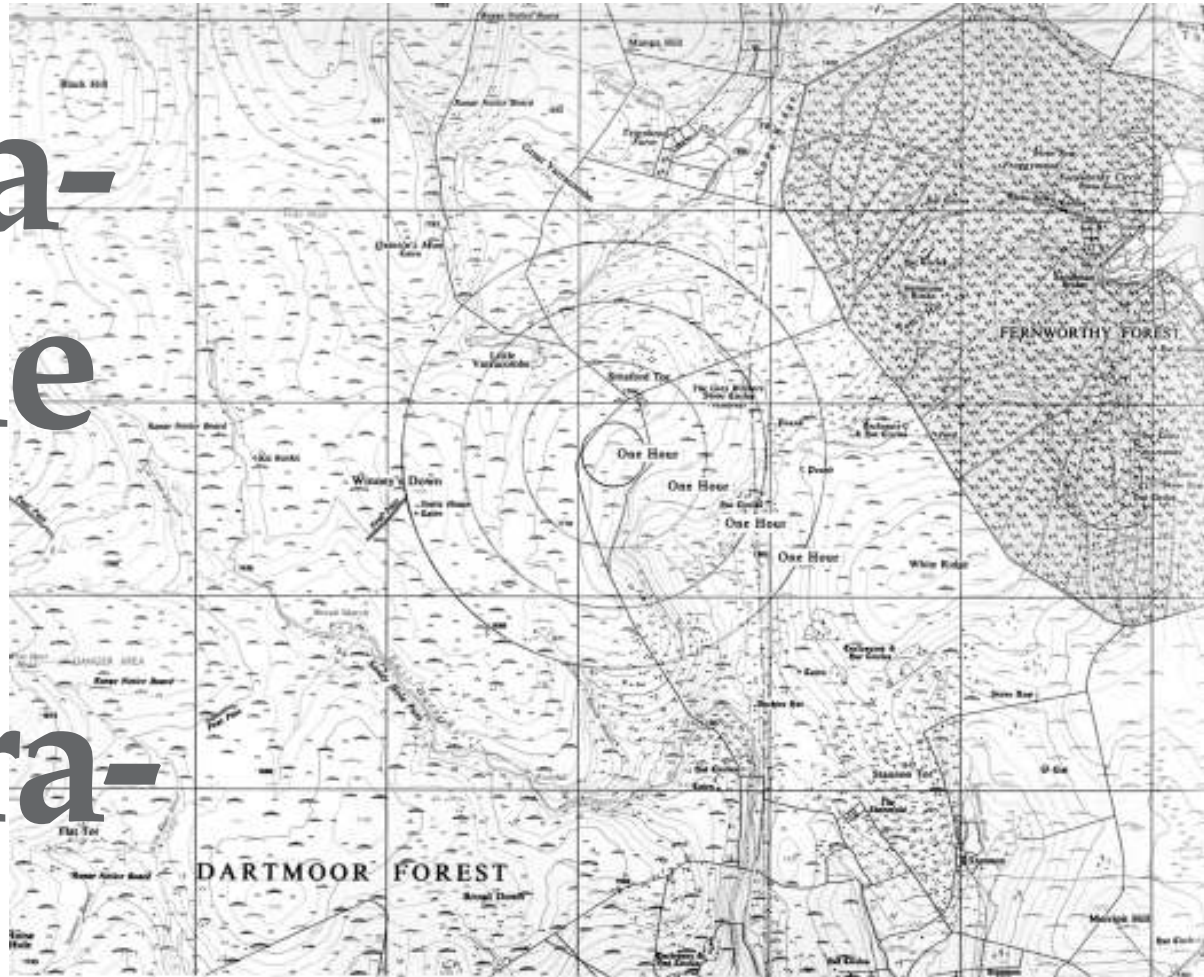

Maa- taide ja mara- ton

Richard Long (kartta): *A Walk of Four Hours and Four Circles*

Taiteen ja urheilun raja-aita on monessa kohdin madaltunut. Urheilu on tullut entistä värikylläisemmäksi. Kilpailut ovat alkaneet muistuttaa eräänlaista modernia teatteria, jossa yhä enemmän korostuvat esteettisyys, eroottisuus ja esityksellinen puoli. Taiteellista luovuutta taas haetaan lisääntyvästi fyysisen ponnistuksen välityksellä, henkisyttä kaivetaan esiin ruumiillisuudesta.

Urheilun ja taiteen välimaastossa on tanssin, taito-luistelun ja taitovoimistelun kaltaisia lajeja, joista on vaikeaa sanoa kumpaa ne ovat. Mutta sukulaisominaisuuksia on kenties mahdollista löytää näennäisesti kaukanakin toisistaan olevista urheilulajeista ja taidemuodoista.

Tässä kirjoituksessa esitän, että pitkämatkanjuoksun katsojalle (ja ehkä myös harrastajalle) antamat esteettiset elämykset muistuttavat monessa suhteessa sitä kutinaa, jonka maataiteeseen tutustuminen (tai sen tekeminen) tuottaa. Inspiraationi lähteenä ovat englantilaisen 'pitkämatkan maataiteilijan' Richard Longin teokset. Analogiani on tietysti löyhä, ja minun on myönnettävä, että maraton on otsikossa maataiteen kumppanina lähinnä alkusoinnuna vuoksi. Longin taiteen kokemus- ja merkityksimaailman palasia voi tavoittaa yhtä hyvin suunnistuksesta, maastajuoksusta tai kilpakävelystä kuin maratonilta. Rinnastukseni koskeekin samalla urheilua ja taidetta yleisemmin.

Pitkä matka, ohut estetiikka

Kestävyysjuoksu on minimalistista urheilua. Matka on pitkä ja kilpailu kestää kauan, mutta estetiikka on ohuenoloista. Yksi

pitkä kapea viiva voisi olla sen osuva visualisointi. Maratonin tai maastajuoksun katsoja näkee koitoksesta vain lyhyitä katkoviivoja, ratajuoksu sentään tapahtuu kokonaan katsojan silmien edessä. Mutta ratajuoksunkin tarjoama katsojakokemus on koko lailla toinen kuin se, jonka nopeutta ja voimaa täyteen pumpattujen muskeliemien sähköä sprintti tai pallopelien spehtaakkelit antavat.

Ajatelkaamme vaikkapa kymppin juoksua. Kaksikymmentäviisi samanlaista kierrosta. Kuivakkaita, jotenkin kärsineen oloisia urheilijoita, joiden ruumiista kaikki ylimääräinen on kuorittu pois. Monotonista tasavauhtista jolkotusta yksinkertaisessa jonomuodossa. Ei tossun suihketta suurempaa ääntä. Tapahtumattomuutta, jota vasten katsoja noteeraa ne vähäiset tapahtumat: jonon venymisen 'helminauhaksi', paikanvaihdot silloin tällöin, putoamiset ja loppukirin jos sellaista ylipäätään tulee.

Pitkämatkanjuoksu ei välttämättä pääty näyttävään loppusuoran taisteluun, vaan ratkaisut tapahtuvat etenkin maratonilla yleensä aikaisemmin. Päinvastoin kuin vaikkapa jalkapallossa, jossa ratkaisut perustuvat poikkeuksellisiin onnistumisiin ja näyttäviin suorituksiin — selvästi erottuviin voittamisen tekoihin ja maalinteon kliimaksiin —, kestävyysjuoksussa ne tapahtuvat pikemmin ei-tekoina tai vaihihkaivana häviämisenä: toinen ei enää yksinkertaisesti jaksa seurata toista. Voittaminenkin on vaihihkaista niin kuin Lasse Virenin klassikkojuoksussa, joissa silmä ei havainnut sitä, mistä väliaikatilastot jälkeen päin kertoivat: vauhdin tasaista kiristymistä. Poikkeuksiakin tietysti on. Tuoreessa muistissa on Valentin Konosen kultamitalikävelyn ratkaisun hetki: ensin

A
SLAB
CAWING
STUB
CAW
SKULL
BROWNISH
MOSS

pahimman vastustajan hiillostaminen katseella ja sitten tämän yhtäkkinen, täydellinen katkeaminen.

Pallopeleissä katsojan kauneuskokemukset tulevat toisaalta onnistuneen taktiikan toimivuudesta ja toisaalta improvisoinnista, mielikuvituksellisista ja arvaamattomista sommitelmista. Kauneuskokemusten takana on usein urheilijan äly. Uskomattoman upea, katsojalle silmänräpäyksellistä mielihyvää tuottava kuvio syntyy oikea-aikaisesta oivalluksesta.

Kestävyysjuoksussa taktiikkavaihtoehdot ovat vähissä ja ne ovat kovin yksinkertaisia: “No me päätettiin pudottaa ruotsalaiset kovalla alkuvauhilla”, kuuluu tyypillinen onnistuneen kilpailutaktiikan kuvaus. Juoksijat eivät juuri improvisoi, eikä juoksu tunnu kysyvän isommin oivallusta ja älyäkään. Martti Vainion ironisin sanoin “riittää kun aina sadan metrin välein muistaa kääntyä vasemmalle”.

Osa urheilun fasinaatiota ovat näkyvillä olevat suuret tunteet. Mutta kestävyysmatkoilla nekin ovat merkillisen piilossa. Juoksijoiden mielenliikkeet eivät näy katsomoon saakka, eivätkä välttämättä maalissakaan. Fysiologinen selitys tälle on tietysti se, että loppuun ehtyneet energiavarastot estävät kunnan tuuletukset. Mutta kyse on myös jostakin lajikultuurille tyypillisestä, samasta kuin miesten keihäänheitossa, jossa kilpailijat tekevät työnsä siitä melua pitämättä: onnistuminen synnyttää juroille kasvoille juuri ja juuri havaittavan hymynkareen (poikkeuksena Kimmo Kinnunen, joka voitti maailmanmestaruutensa liian nuorena ja ylireagoi siksi tuuletuksessaan).

Kestävyysjuoksijat osoittavat tunteitaan pidättyväisesti. Juoksun voittajalta voi vielä käsi nousta tervehdykseen ja kunniakierroskin irrota, mutta yleensä jopa kärkipään kilpailijat muistuttavat maalissa enemmän vankileirilä vihdoin ja viimein vapautuneita kiusattuja kuin työssään onnistuneita sankareita. Heidän olemuksessaan on ehkä kauneutta, mutta se on piinasta selviytymisen ja kärsimyksen kauneutta, eloonjäämisen helpotusta, survivalismia.

Jari Hemmilä on kirjannut kymppijuoksijan kokemuksen hienosti:

“Kymppin ensimmäiset kierrokset sujuvat aina helposti. Kierroksia ei tarvitse laskea, juoksu on helppoa ja hallittua. Kolmesta kilometristä tulee nopeasti viisi ja viidestä kahdeksan. Sitten alkaa yleensä taistelu. Hengitys tihenee jatkuvasti, pulssi hakkaa aina vaan ne 180 lyöntiä minuutissa. Suu on kuiva ja hiki valuu silmiin. [...] Lopullinen rutistus alkaa noin 500 metriä ennen maalia. [...] Viimeinen kierros on kuin kotipolku. [...] Äkkiä, äkkiä maaliin! Lopulta tuska muuttuu nautinnoksi, jonka kokee huumavana tunteena juoksun viimeisillä hetkillä.”²¹

En epäile, etteivätkö kestävyysjuoksijat osaisi muiden urheilijoiden ta-

paan nauttia voitoista ja onnistumisista, mutta tuo nautinto, matkalta pelastumisen kokemus, ei aina katsomoon välity. Ja kuten Hemmilä kuvaa, urheilijan taistelukin on paljolti taistelua itseä vastaan.

Ero on selvä esimerkiksi verrattuna lentopalloon, jossa jokainen yksittäinen piste ja torjunta on pienoishuhlan arvoinen. Kestävyysjuoksussa katsoja aistii pikemminkin juhlimiselle päinvastaisen tyhjyyden tunteen, jota Ron Clarke — australialainen kymppin entinen maailmanennätysmies — on kuvannut näin: “Koskaan en ole ollut yhtä masentunut kuin ensimmäisen maailmanennätykseni jälkeisinä päivinä. Olin maassa, täysin poissa tolaltani. [Ennätys] sai minut -- tuntemaan itseni surulliseksi”²².

Näistä luonnehdinnoista huolimatta, tai osittain ehkä juuri niiden vuoksi, kestävyysjuoksu on suomalaisille kaikkein rakkain yleisurheilulaji, ainakin silloin kun omilla uskotaan olevan mahdollisuuksia. Siinä on siis oltava joitakin sellaisia kauneusarvoja, jotka keräävät ihmisiä katsomoihin ja television ääreen. Ja kyllä siinä on; juokseva letka on kuin takkatuli, josta ei saa silmiään irti.

Tosin tässäkin kauneus on katsojan silmässä. Siinä, mitä kestävyysjuoksussa nähdään, on luultavasti paitsi suuria yksilöllisiä myös kansallisia ja kulttuurieroja. On vaikea esimerkiksi kuvitella, että maailmankaupunkien kasvatit voisivat olla yhtä innostuneita pitkänmatkanjuoksun hitaasta estetiikasta kuin harvaan asuttujen äärialueiden ihmiset. Tiheästi asutuissa maissa ja urbaaneissa ympäristöissä nautitaan mieluummin nopearytmisten joukkuepelien katsomisesta, esimerkiksi koripallosta, joka taas suomalaiselle penkkiurheiluyleisölle tuntuu vieläkin olevan aivan liian nopeaa (katsojaluvuista päätellen). Ellemme geneettisesti, niin ainakin kulttuurisesti olemme hitaiden lihassolujen kansakunta.

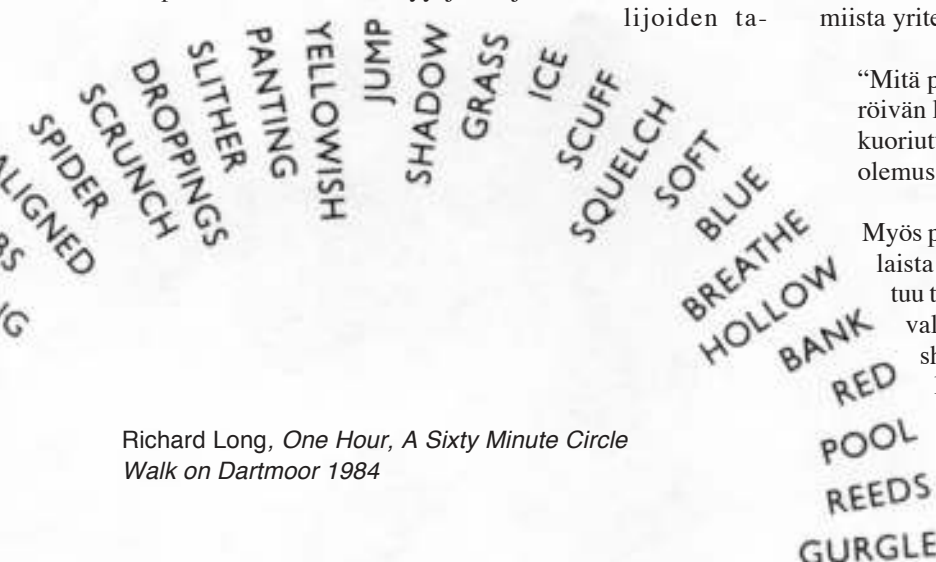
Sulautumisen hetket

Pari kestävyysjuoksun esteettistä ominaisuutta tuli jo mainituksi: minimalismi sekä alakulo, piinan ja kärsimyksen kauneus. Itsestään selvää on, että katsojakokemus muodostuu myös kilpailun kutkuttavasta jännityksestä, mutta kestävyysjuoksun jännityskäyräkin on usein ikään kuin käänteinen. Kilpailijoille helppo ja tapahtumaton alkumatka ottaa katsojaa vatsanpohjasta, mutta siinä vaiheessa kun kilpailijoiden “suuta kuivaa” ja ratkaisut tapahtuvat, jännityskin helpottaa, usein paljon ennen juoksun loppua. Lyhyemmillä matkoilla jännityskäyrä on sen sijaan nouseva: esimerkiksi 800 metrillä ratkaisu ei koskaan tapahdu eikä edes ala tapahtua ennen viimeistä takakaarretta.

Osa pitkänmatkanjuoksun minimalismia ja salaperäistä lumoa on siitä välittyvä yksinkertainen ja välitön luontosuhde. Tiedetään, että laji ei ole välineistä kiinni. Apuvälineenä ja samalla vastassa on oma jaksaminen, luonnosta eli omasta ruumiista yritetään ottaa kaikki irti.

“Mitä pitempään juoksen, sitä enemmän olen yhtä ympäröivän luonnon kanssa. [...] yhteiskunnan keinotekoisuus kuoriutuu pois, ja luonnonolon vilpityn yksinkertainen olemus on siinä paljaana”²³.

Myös penkkiurheilija on taipuvainen aistimaan jotakin tällaista, uskomaan siihen, että kestävyysjuoksussa tapahtuu transsendentaalinen sulautuminen luontoon. Juoksuvalmentajia pidetään tuntemattomat voimat tuntevina shamaaneina ja poppamiehinä, ja juoksijoilla ajatellaan olevan suorastaan animaalisia ominaisuuksia. Haile Gebreselassie paljastuu viimeisellä kilometrillä hitaammilta eläimiltä karkaavaksi gaselliksi.

Paavo Nurmi lensi, ja Lasse Virenin valttina oli toiset tappa-va sudenaskel, niin kuin Paavo Noponen sitä karakterisoi.

Osa pitkänmatkan juoksun transsendentaalisuutta tiivistyy sen myyttisyydessä ja ylihistoriallisuudessa. Juoksu on urheilumuotona alkuperäisin ja ikuisin. Kun pikamatkoissa on voimakkaana tämänhetkisyys ja kilpailun ainutkertaisuuden tunne, pitkänmatkanjuoksussa aistii yhteyden kaikkiin aikaisempiin kilpailuihin. Voidaan puhua zenbuddhistisesta kaikki yhdessä -periaatteesta, tai myös kuoleman metaforisesta läsnäolosta, joka on lähes yhtä voimakas kuin nyrkkeilyssä⁴. Alitajuisesti muistamme, miten kävi maailman ensimmäiselle maratoonarille.

Itsekurin ilmentymät

Mutta palataanpa takaisin yhteiskuntaan. Näemme nimittäin kestävyysjuoksussa paitsi yhteiskunnan ulkopuolisia, lähes yliluonnollisia voimia myös oman sivilisaatiomme vahvistamia ominaisuuksia, ennen muuta itsekurin. Katsoja ymmärtää kyllä, ettei kilpailuun tulla valmistautumatta. Takana on hirvittävä määrä harjoittelua ja uhrautumista. Kestävyysjuoksijasta hohkaa se, että hän ei ole päästänyt itseään helpolla, hänestä näkyy kovuus omaa itseä kohtaan. Kun juoksijalle annetaan lempinimeksi Julma-Juha, se ei viittaa julmuuteen pelkästään kilpakumppaneita vaan ennen muuta itseä kohtaan. Kun kestävyysjuoksijat tulevat kentälle, he tulevat "harjoitusleirien saaristosta", kuten juoksun ja Solzenitsynin tuntija Erkki Vettenniemi⁵ osuvasti otsikoi.

Itsekuri, askeettisuus, kovuus — näitä kaikkia pidetään miehisinä ominaisuuksina. Kestävyysjuoksu mielletäänkin miehiseksi lajiksi, jota naiset ovat harrastaneet vasta parin viime vuosikymmenen aikana. Tuntuu uskomattomalta, mutta vuoden 1960 olympialaisiin saakka 200 metriä oli naisten pisin juoksumatka, ja vielä vuoden 1980 olympialaisissa "naisten maraton" oli 1500 metriä. Tämä ei johtunut fysiologisen suorituskyvyn asettamista rajoituksista, niin kuin tuolloin esitettiin, vaan urheilun sukupuolistuneista määrittelykäytännöistä. Sitten muurit ovat murtuneet ja naiset ovat tulleet mukaan kaikille matkoille, sekä kilpaurheilussa että kuntoilussa. Naisten mukaantulon myötä on syntynyt uudenlainen, huumorintajuisempi ja ilmaisullisempi tapa juosta⁶. On syntynyt juoksijoiden uusi iloinen itseluottamus: kuka tahansa pystyy juoksemaan "naisten kymppiin", eikä maratonkaan ole mahdoton.

Kilpaurheilussa tätä muutosta ei kuitenkaan hevin erota, pitkät matkat ovat edelleen kovin totisia ja kovin miehisinä, silloinkin kun kyse on naisista. "Ei sillä väliä mitä sen maali- viivan jälkeen tapahtuu, vaikka henki lähtis", tiivistää kestävyysjuoksijan ehdottoman ja kirjaimellisesti kuolemanvakavan asenteen kovia kokenut maileri Minna Lainio⁷.

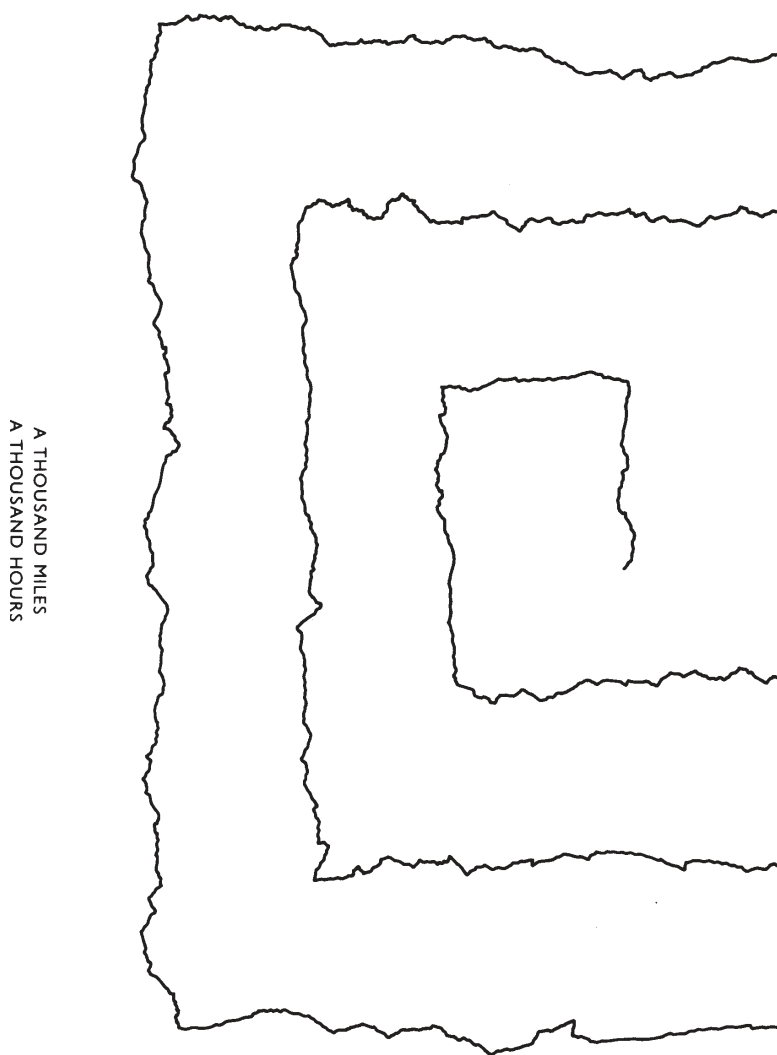
Vaeltamisen taide

Siirryn nyt ympäristö- tai maataiteeseen, josta voidaan löytää samanlaisia sensibilibiteettejä kuin kestävyysjuoksusta. Tosin suuren yleisön parhaiten tuntevat työt, Matta-Clarkin taloleikkaukset ja Christon paketoinnit, tuskin muistuttavat kestävyysjuoksua muussa kuin mittakaavassa, mutta esimerkkitaitelijani, taidemaailmassa yhtä tunnetun Richard Longin töistä yhtymäkohtia löytyy enemmän.

Monien muiden maataiteilijoiden tapaan Long käyttää teoksissaan luonnonmateriaaleja: kiviä, puunkappaleita, turvetta, nuotiotuhkaa, mutaa ja vettä sekä koko maisemaa, sen topografiaa, skaalaa ja näkymiä. Mutta aiheemme kannalta on kiinnostavaa, että hän käyttää töidensä tekemiseen myös omia jalkojaan. Monien teosten lähtökohtana on näet vaellus.

Tai oikeastaan vaellus on enemmän kuin lähtökohta, sillä Longin taiteessa tärkeää on koko työprosessi, se näkemyksen ja tekojen sarja, joka heijastuu gallerioissa näytteillä olevaan lopputulokseen. Tärkeämpää kuin museoitu työ on esteettinen kokemus, ja Long kuuluukin niihin taiteilijoihin, joihin saa otteen pikemminkin "pragmatistisen", kokemusta korostavan, kuin analyttisen, teoskeskeisen estetiikan teorian avulla⁸.

Long siis vaeltaa. Taiteelliset vaelluksensa hän dokumentoi valokuvin, kartoin, niistä abstrahoiduin piirustuksin tai vaelluksen aikaisia maisemahavaintoja, tapahtumia, tuulen suuntaa, säätilaa ja ääniä kuvaavin sanamontaasein. Samantapaisia taidevaellukseen perustuvia kuva- ja sanamontaaseja

on tehnyt myös toinen britti, Longin kanssa yhdessäkin vaeltanut Hamish Fulton⁹. Fulton näyttää oivaltaneen myös taidevaelluksen ja urheiluvaelluksen välisen yhteyden (päättellen siitä, että hän Longia koskevassa kirjoituksessaan siteeraa myös maratoonari Bruce Tullohin kirjoitusta Four Million Footsteps)¹⁰.

Kirjallisiakin ilmiäsuja taidevaellus on saanut: kuultuaan Münchenissä ollessaan tuttavansa sairastumisesta elokuvaohjaaja Werner Herzogille tuli pakottava tarve kävellä tämän luokse Pariisiin. Taiteellisena tuloksena tästä tuskaisesta toivorekkestä on kirja *Jäinen matka*¹¹. Suomalaiskirjailijoista vaeltamista ovat käyttäneet metodinaan esimerkiksi Pentti Haanpää, Erno Paasilinna ja Hannu Niklander. Journalisteista Ilkka Malmberg haki muutama vuosi sitten jutun juuren kävelemällä Turusta Helsinkiin. Kuvataiteilijoista tulee mieleen Lauri Anttila, jonka teoksetkin muistuttavat ulkoisesti jossain määrin Longin töitä. Ne ovat kuitenkin paljon ekspli-

siittäisemmin käsitteellisiä ja taidehistoriaan viittaavia.

Richard Longin taidevaellukset tapahtuvat yleensä mahdollisimman koskemattomassa luonnonmaisemassa.

Joskus hän vaeltaa vanhassa kulttuurimaisemassa, esimerkiksi Englannin roomalaisaikaisilla teillä, jotka kantavat kahtatuhatta vuotta mukanaan. Longin

oma vaellus kestää yleensä kauan, mutta kontekstina olevaan maisemaan ja aikaan nähden vain mitättömän hetken. Silloin kun vaellus tapahtuu autiomaassa tai vuoristossa, jälkimmäistä aikaa mitataan jo geologisin yksiköin, tuhansin ja miljoonin vuosin.

Urheilullisessa omaelämäkerrassaan Mike Cudahy, Brittein saarilla harrastettujen ylipitkien maastomaratonien taitaja, kertoo ylivoimaisilta tuntuvien tavoitteiden ja epäonnistumisten melankoliasta ja onnistumisten suloudesta. Kuten jo aikaisemmasta lainauksestani ilmeni, hän on luonnonmystikko, joka löytää itsensä esimerkiksi Tolkienin sadunhoitosesta maailmasta. Juostuaan kahdeksannella yrittämällä 435 kilometrin mittaisen Pennine Wayn ensimmäisenä alle kolmen vuorokauden ajan Cudahy tunsi kosmista yhteyttä luontoon ja ihmiskuntaan. Hän halusi "jakaa ilon ja pitää itsellään piinan".

"Koskaan en ole tuntenut sellaista puhdasta ja yksinkertaista iloa. Sellaiset hetket eivät pelkästään anna vastausta siihen, miksi teemme erilaisia asioita, vaan myös siihen, miksi ylipäätään elämme."¹²

Longin taide on pitkän matkan maataidetta, mutta se ei ole mitään maalisuoran taidetta. Siitä ei löydy tällaisia haltioituneita purkauksia, valloilleen irti päästettyä iloa. Kuten maataide yleensä, sekään ei ole antroposentristä, ihmiskesteistä. Sen sijaan luonnonmystiikka, melankolia ja sadunhohto ovat hänenkin töidensä perusvirettä. Long ammentaa paljon myös ekologiasta, ja hänen taiteestaan tunnistaa heti sen yhteydet primitiiviseen taiteen vuosituhatisiin arkkityyppihin, jotka ovat maataiteelle yleensäkin tunnusomaisia¹³.

Maataiteessa mittakaava on usein suunnaton. Etenkin bulgarialais-amerikkalainen Christo on tullut tunnetuksi jättäjämaisilla töillään¹⁴. Teoksessaan *Surrounded Islands* hän ympäröi yksitoista Floridan rannikon saarta vaaleanpunaisella muovivalmisteella. Teoksessa *Running Fence* yli viisimetrisen aita juoksi kilometrikaupalla Pohjois-Kalifornian ylängöillä. Viimeksi toteutetussa suurproduktiossa, vuosikymmenet suunnitteilla olleessa Berliinin valtiopäivätalon

Mäkikiertoharjoittelu

Kierretään esim. mäkiä lenkkiä, jonka varrella on 2—4 150—600 m:n mäkeä, 3—4 kierrosta. Voidaan juosta myös yksi kierros, jossa on esim. neljä mäkeä. Jokainen mäki juostaan kahteen kertaan ja koko kierrokselle otetaan aika.

VUORIKAAVA 6. SEPÄRI 1986, 131

paketoinnissa Christoa avustivat sadat vuorikiipeilyn harrastajat.

Longin työt eivät uhoa monumentaalisuudellaan. Ne ovat monumentaalisia, mutta niiden monumentaalisuus on nöyrää. Toisin kuin monet jättimäisiä maakappaleita töissään siirtelevät ympäristötaiteilijat, Long lähtee siitä mikä on. Hän ei manipuloi maisemaa, hänen työnsä ovat luontoa kunnioittavia. Ne ovat "maata varten, eivät sitä vastaan"¹⁵. Töiden mittakaava ei oikeastaan ole tiedossa, sillä taiteilijan itsensä lisäksi vain harvat ovat nähneet sen, mitä hän tekee.

Urheilussa ennätykset tulevat ja menevät, mutta koskettavat suoritukset muistetaan pitkään. Richard Long on äärimmäisen tietoinen omasta kosketuksestaan, omista jalanjäljistään, mutta myös omien töidensä ja kaiken muun väliaikaisuudesta ja katoavuudesta. Aavikon olemattomaan aluskasvillisuuteen tallattu suora polku on yksi hänen töidensä perusmuoto. Se ei ole kauaa edes kameran tallennettavissa, mutta maa muistaa jalanjäljet vielä vuosia. Jotkut Longin työt ovat näkyvissä vain hetken: nousuvesi syö nopeasti vesirajaan vedetyt viivat, niistä jää jäljelle vain valokuva.

Niin paljon kuin Long ammentaa luonnosta, hän ei suinkaan ole nyky maailman eikä oman aikamme ulkopuolelle jätetty erakko tai hurahtanut mystikko. Hän kilvoittelee myös modernin taiteen sarjassa ja nykytaiteen avantgarden katselmuksissa. Esimerkiksi kesällä 1995 Long esittäytyi Brysselissä, näyttelyssä *Les fragments du désir* muun muassa Carl Andren, Daniel Burrenin, Joseph Beuysin, Per Kirkebyn, Sol Lewittin, Denis Oppenheimin ja Andy Warholin kanssa.

Long on moderni taiteilija myös siinä, että hän ei halua nähdä töissään mitään merkityssisältöjä eikä viittaussuhteita ulkopuoliseen. "Töilläni ja teoillani ei ole mitään merkitystä niiden itsensä ulkopuolella"¹⁶. Hän ei kuitenkaan kiellä tulkitsemasta töitään, ja kysyttäessä esimerkiksi niiden zenbuddhalaisesta transsendentaalisuudesta hän vastaa monimielisesti: "En ole koskaan perehtynyt zeniin, mikä voikin olla oivallinen tapa perehtyä siihen"¹⁷.

Longin esteettiset ja teoreettiset lähtökohdat ovat läpeensä modernit. Töissään hän sovittaa moderneja ideoita ikaikaiseen maisemaan¹⁸. Formalismi ja minimalistinen pelkistäminen — viivan ja ympyrän kaltaiset perusmuodot, viehtymys geometriaan — sovittuvat hänen töissään luonnon ikaikaiseen kehykseen. Longin taide edustaa maataiteelle yleisemmänkin tyyppillistä "intellektuaalista primitivismiä"¹⁹.

Urheilu on sivilisaatioprosessin myötä loitontunut leikistä ja muuttunut aina vain kurinalaisemmaksi toiminnaksi. Ei liioin Longinkaan vaeltelu ole vapaata. Päinvastoin, hänen kävelynsä ovat tiukan geometrisesti sommiteltuja. Niiden yksinkertaisin muoto on kartalle vedetty suora viiva, jota taiteilija seuraa maastossa mahdollisimman tarkoin, ratarikkoa tekemättä. Vaellus voi olla myös neliön, ruudukon, spiraalin, ympyrän tai usean samankeskisen ympyrän tai neliön muotoinen. Joskus se saattaa tehdä myönnytyksiä luonnonmuodoille tai suorastaan myötäillä niitä.

Long ei ole ainoa maataiteilija, joka hakee töilleen sisältöjä yksinkertaisista perusmuodoista. Myös yhdysvaltalainen Walter De Maria — yhden kuuluisimman maataideteoksen,

majesteettillisen *Ukkoskentän* (Lightning Field) tekijä — on tehnyt Nevadan autiomaahan kolmen mailin mittaisen viivan, joka sekin kelpaisi kestävyysjuoksun kuvaksi — ellei olisi tehty katopillarilla²⁰.

Esteettistä intervallia

Modernistisessa ankaruudessaan Longin taidevaellukset muistuttavat huomattavasti huippu-urheilijan harjoitusohjelmaa. Long on lähes pakonomaisella tavalla viehtynyt sarjalliseen ajatteluun ja tarkkaan matematiikkaan. Hän merkitsee vuoristovaelluksensa väliaikapaikat kasaamalla sata kiveä sadan jalan korkeuteen, kaksisataa kiveä kahdensadan jalan korkeuteen ja niin edespäin. Töiden karttapohjaisissa tallenteissa on usein merkittynä paitsi matkareitti — joka siis yleensä on maastosta piittaamaton, uppiniskaisen luotisuora suunnistus — myös matkaan kulunut aika. Esimerkiksi Dartmoorissa Englannissa vetäisty *Eight Walks* on ruudukon muotoinen. Sen neljä itä-länsi-suuntaista ja neljä pohjois-etelä-suuntaista kävelylinjaa ovat yhtä pitkät, mutta maaston muodoista johtuen niiden kävelyyn kulunut aika on vaihdellut. Sana "Start" on kirjoitettu moniin Longin kartta-pohjaisiin töihin.

Vaeltaessaan kerran Irlannin pikkuteitä 164 mailin matkan Long poimi jokaisen kuljetun mailin kohdalla kiven tien sivuun ikään kuin kilometritolpaksi. 300 mailin kävelyllä Tipperarysta Sligoon hän kasasi viidesti kivipylväitä: ensimmäisessä etappipaikassa, 57 mailin kohdalla, pylväs koostui 57 kivistä ja viimeisellä väliaikapaikalla, 284 mailin kohdalla tienkin 284 kivistä.

Toisinaan fyysinen ponnistus kasvaa aritmeettisessä sarjassa ikään kuin juoksijan harjoitusohjelma. Ensimmäisenä päivänä Long vaeltaa kymmenen mailia, toisena kaksikymmentä, kolmantena kolmekymmentä, neljäntenä neljäkymmentä ja viidentenä viisikymmentä. Timo Vuorimaan ja Leevi Seppäsen kestävyysjuoksuvalmennuksen oppaassa²¹ esitetyt "pyramidisarjat" ja "asteittain nopeutuvat intervallit" muistuttavat rakenteeltaan Longin teoksia. Mieleen tulee myös joskus lukemani kuvaus Kaarlo Maaningan tyhjennys-harjoituksesta ennen Moskovan olympialaisia: kolmekymmentä tasaisen tiukkavauhtista kilometriä ja, jos oikein muistan, aina viiden kilometrin välein sarja punnerruksia.

Longin kävelyissä tahti on tietysti rauhallisempi kuin kilpa-urheilijoiden harjoittelussa, mutta matka on joskus vieläkin pitempi. Vaellus voi olla tuhannenkin mailin mittainen, ja pisimmät päivävaellukset herättävät kunnioitusta myös urheilullisella asteikolla, sillä ne voivat ulottua aina kahdeksaan-kymmeneen mailiin, siis lähes 130 kilometriin.

Pitkien matkojen huiput tapaavat harjoitella yksin kaukaisilla ylängöillä, ohuessa ilmassa. Myös Longin taidevaellukset tapahtuvat usein vaikeasti saavutettavissa autiomaissa, Jumalan selän takana. Pohjatöitä kaupunkien gallerioissa esitettyihin töihin on tehty muun muassa Boliviassa, Perussa, Sierra Madrella, Alaskassa, Islannissa, Afrikassa, Himalayalla,

Japanissa ja Suomen Lapissa.

Näkyvän ja näkymättömän suhde

Niin yksinkertaiselta kuin pitkänmatkan juoksu näyttääkin, sen estetiikka on myös käsitetaiteellista ja juoksun syvempi ymmärtäminen edellyttää myös sen käsitteellisen sisällön ymmärtämistä. Kilpailusuoritus on jäävuoren huippu, jonka alle on varastoitu valtava määrä vaivaa ja valmentautumista.

Myös Richard Longin taiteesta katsojalle näytetään vain pieni osa. Näkyvissä oleva taideteos ei aina paljasta sen aikaansaamiseksi nähtyä vaivaa, korkeintaan vihjaa siihen. Mutta jos tuon vaivan tuntee, katsominen on palkitsevampaa.

Longin töissä näkyvän ja näkymättömän suhteetkin muistuttavat urheilua. Esimerkiksi sadan mailin viivasuora vael-

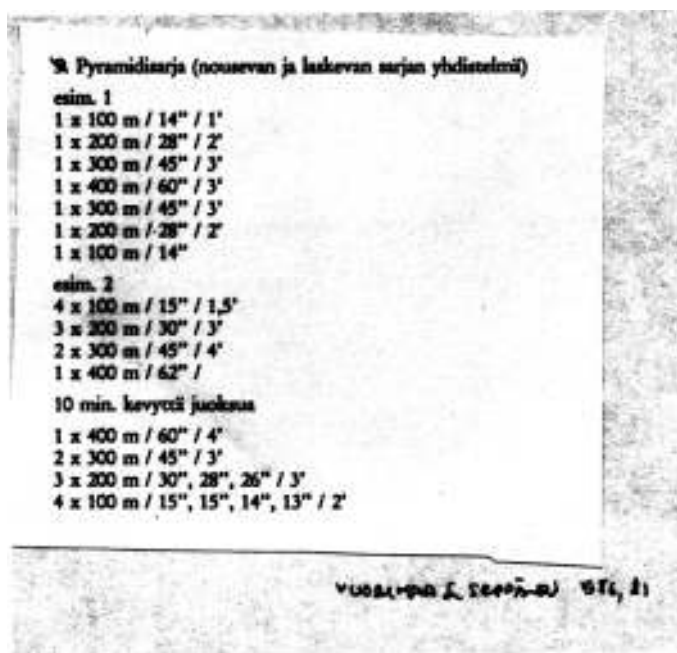
lus läpi Kanadan preerian on tallentunut yhdeksi mustavalkoiseksi valokuvaksi horisonttiin ulottuvasta preeriasta.

Vaivannäön valtavuuden ja tallenteen minimalistisen pelkistykseen suhde on viety toisinaan niin pitkälle, että seuraava askel olisi jo luopuminen koko pelkistyksestä, siis esille pantavien taideteosten tekemisestä. Jotkut ympäristötaiteilijat ovat menneetkin näin pitkälle. Suzi Gablikin hienossa keskustelukirjassa²² on kuvanveistäjäpariskunnan Rachel Duttonin ja Rob Oldsin haastattelu. Ennen Dutton tunnettiinheinästä, mudasta ja paperimassasta tehdyistä töistään, jotka kuvasivat ihmisen atavis-

tista yhteyttä aikaisempaan maailmaan ja luontoon. Olds kuvasi töissään väijäämättömäksi näkemäänsä ekologista ja sosiaalista romahdusta. Vastenmielisyys modernia "toksista" elämää kohtaan oli heidän töissään lopulta niin voimakas käsitteellinen käyttövoima, että se pakotti heidät luopumaan kokonaan taideteoksista. He tuhosivat työnsä, lahjoittivat loput pois ja muuttivat autiomaahan elääkseen keräilytaloudessa — täynnä omaa ehdottomuttaan mutta haastattelusta päätellen sentään suhteellisen selväjärkinä. Myös huippu-urheilussa tapaa usein tämäläisen 'linkolalaisen' mentaliteetin, jossa kaikki muu vaaditaan sulkeistettavaksi itse pääasian tieltä.

Taiteelliset teot eroavat urheilullisista teoista siinä, että ponnistus on sittenkin enemmän henkistä kuin fyysistä laatua. Urheilija pyrkii fyysiseen täydellisyyteen ja suorituksen moitteettomaan tekniseen hallintaan. Longin tapaisen taiteilijan suoritus on monimutkainen vain mentaalisisällä tasolla. Ihanteena on pikemminkin tekninen helppous: "Jos työ on hyvin monimutkainen, siinä täytyy olla jotakin vikaa", Long on sanonut.

Mutta onko ero lopultakaan suuren suuri? Rakentaahan urheilijakin ensin mielessään täydellisen suorituksen idean, ankan toisteisen harjoittelun ja henkisen valmennuksen avulla. Onnistuneessa kilpailutilanteessa kaikki näyttää sitten niin ihmeen helpolta. Helpolta näyttää myös Longin taide: se on ankaraan valmentautumiseen perustuvaa ja tarkkaan lasket-

tua, mutta samalla vaivattoman oloista ja relaksoitunutta. Ehkä vain siitä johtuen, että ihmiset tuntevat paremmin urheilua kuin taidetta, urheilukatsomosta ei useinkaan kuulu: “Tuon nyt minäkin osaisin tehdä!”

Leikin aika?

Urheilun totisuutta, huippuunsa vietyä kurinalaisuutta ja suorituspakkoa, suoritusten ainaista kvantifiointia ja vertailemista on paljon arvosteltu. On kuulutettu uudenlaista urheilukulttuuria, uudenlaista aistiherkkyttä ja ilmaisullisuutta, ruohonjuurilta ylöspäin suuntautuvaa muutoksen mallia, emansipatorista värinää, huumoria, hauskuutta ja leikinomaisuutta²³. Richard Longin uljaat taidevaelluksetkin saattavat rasittaa askeettisuudellaan ja formaalisuudellaan. Hänen töissään voi nähdä, jos niin haluaa, analogisia muistumia ankaran miehisestä urheilukulttuurista ja modernin teollisen yhteiskunnan ajatusmuodoista, niin ei-teollisia kuin ne ilmiänsänsä ovatkin.

Mutta eivät Longin työt aina ole pelkkää totista taivaltamista. Joskus niissä häivähtää myös pieni leikillisuus, eräänlainen yhtymäkohta uuteen vaihtoehtoiseen, leikillisyyttä korostavaan liikuntakulttuuriin.

Ekologian teema on tässä ilman muuta yhteistä. Kurkotus lapsuuteen ja refleksiivinen, tietoinen lapsenomaisuus on toinen yhtymäkohta. Jotkut Longin taiteelliset teot ja hänen tallennetut taideteoksensa tuovat näet mieleen lapsuuden viattoman leikkimaailman. Eikö esimerkiksi hiekkalaatikossa askaroivan yksivuotiaan lapioinnissa ole jotakin longilaista? Entä ‘leipien’ heittäminen, tai kiven heitto rasvatyynen veteen ja siitä syntyvien, nopeasti häipyvien konsentristen renkaiden katselu: eivätkö ne ole selvää sukua longilaisen taiteen tuottamalle mielihyvälle? Haastatteluissa Long onkin tuonut esille taiteensa elämänhistoriallisen jatkuvuuden, suhteen siihen, mitä hän itse muovailee jo seitsenvuotiaana. “Mielestäni lapsuutta ei voi erottaa aikuisuudesta”²⁴.

Japanissa kävelty 35 mailia on synnyttänyt sikäläiselle estetiikalle kunniaa tekevän, muotoon taivutetun sanamontaasin *A Moved Line in Japan*. Se kertoo valtameren rannalla tehdyt havainnot lastenlorun muodossa: kotilon luota taskuravun luo, taskuravun luota höyhenen tykö, höyhenen luota kalan luo, kalan luota bambun tykö...

Walesin rannikolla pohjustettu työ nimeltä *Stone Water Sound* on syntynyt 161 mailin vaelluksella, jolloin Long heitti kiven veteen joka kerta puron tai joen ylitettyään. Myös Irlannissa 1970-luvun lopulla tekemällään paripäiväisellä vaelluksella Long innostui kiven heitosta. Hän heitti kivien, käveli sen luokse ja heitti kiveä aina eteenpäin, leikitellen mutta toisaalta tässäkin tapauksessa tarkasti laskien ja Sisifyoksen työtä tehden: heitettyään kiveä 3628 kertaa kahden ja puolen päivän aikana Long löysi itsensä — ja samalla oman vakavan minänsä — lähtöpaikalta.

Longin taiteen opetus ja anti on siinä, että se herkistää meidät näkemään yksinkertaisten perusmuotojen, tuttujen luonnonmateriaalien ja kaukaisten maisemien kauneuden ja syvyyden. Miksei Longin kouluttama katsoja voisi yhtä hyvin pysähtyä myös tekemuotojen äärelle, ihaillemaan uudella tavalla esimerkiksi urheilukentän geometristä kauneutta: juoksuradan harmoniaa, kaarteiden täsmälleen oikeanlaista kallistumaa, punaisen, valkoisen ja vihreän suhteita? Longin inspiroimana voisi vaikkapa suunnistuskartasta jalostaa taideteoksen, joka tallentaa liikkumisen muistot.

Richard Long kiertää rataa kuin pitkänmatkanjuoksija. Kaikessa ankaruudessaankin hänen taiteensa tuottaa rauhoittavaa mielihyvää. Monumentaalisisa nöyryydessään se he-

rättää suurta kunnioitusta. Long on alkemisti, joka osaa muuntaa fyysisen henkiseksi.

Viitteet

1. Hemmilä 1994, 91.
2. Moore 1984, 72-73; sit. Vettenniemi 1994, 178.
3. Cudahy 1989, 2-3.
4. Vrt. Oates 1988.
5. Vettenniemi 1995.
6. Esim. Veijola 1995.
7. Vettenniemi 1994, 163, 179.
8. Ks. Shusterman 1992.
9. Beardsley 1989, 41-45.
10. Fulton 1994, 242.
11. Herzog 1990.
12. Cudahy 1989, vii.
13. Esim. Sandqvist 1991, 17-18.
14. Ks. esim. Spies 1985.
15. Seymour 1994, 12.
16. Seymour 1994, 12.
17. Emt.
18. Ks. Fuchs 1986.
19. Beardsley 1989, 59.
20. Ks. Beardsley 1989, 18-19, 60-62.
21. Vuorimaa ja Seppänen 1986.
22. Gablik 1995.
23. Ks. esim. Sironen 1988.
24. Seymour 1994, 34.

Kirjallisuus

- John Beardsley, *Earthworks and Beyond. Contemporary Art in the Landscape*. Abbeville Press, New York 1989.
- Christo, *Surrounded Islands. Biscayne Bay, Greater Miami, Florida 1980-83*. Harry N. Abrams, Inc., New York 1985.
- Mike Cudahy, *Wild Trails to Far Horizons. An ultra-distance runner*. Unwin Hyman, London 1989.
- R. H. Fuchs, *Richard Long*. Solomon R. Guggenheim Museum & Thames and Hudson, London 1986.
- Hamish Fulton, *Old Muddy*. Teoksessa Richard Long, *Walking in Circles*. Thames and Hudson, London 1994.
- Suzi Gablik, *Conversations before the end of time*. Thames and Hudson, London 1985.
- Jari Hemmilä, Oman elämänsä juoksija. Teoksessa Erkki Vettenniemi (toim.), *Juoksun hurma ja tuska. Suomalaisen kestävyysjuoksun kuva*. Kirjayhtymä, Helsinki 1994.
- Werner Herzog, *Jämen matka*. 1990.
- Richard Long, *Walking in Circles*. Thames and Hudson, London 1994.
- Kenny Moore, *Suuret juoksijat. Haamumailista Moskovan olympialaisiin*. Karisto, Hämeenlinna 1984.
- Joyce Carol Oates, *On Boxing*. Pan Books, London 1988.
- Tom Sandqvist, *Leikkaus. Maataiteesta postmoderniin*. VAPK-Kustannus, Kuvataideakatemia, Helsinki 1991.
- Anne Seymour, *Walking in Circles*. Teoksessa Richard Long, *Walking in Circles*. Thames and Hudson, London 1994.
- Richard Shusterman, *Pragmatist Aesthetics. Living Beauty, Rethinking Art*. Blackwell, Oxford 1992.
- Esa Sironen (toim.), *Uuteen liikuntakulttuuriin*. Vastapaino, Tampere 1988.
- Werner Spies, Christo — *Surrounded Islands*. Teoksessa Christo, *Surrounded Islands. Biscayne Bay, Greater Miami, Florida 1980-83*. Harry N. Abrams, Inc., New York 1985; 8-27.
- Soile Veijola, *Yöjuoksun aika*. Teoksessa Jaana Lähteenmaa ja Laura Mäkelä (toim.): *Helsingin yö*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki 1995.
- Erkki Vettenniemi, *Nuoren juoksijan kärsimykset*. Teoksessa Erkki Vettenniemi (toim.), *Juoksun hurma ja tuska. Suomalaisen kestävyysjuoksun kuva*. Kirjayhtymä, Helsinki 1994.
- Erkki Vettenniemi, *Harjoitusleirien saaristo. Kulttuuritutkimus 3/1995*.
- Timo Vuorimaa ja Leevi Seppänen, *Kestävyysjuoksuvalmennus*. Suomen Urheiluliitto ry, Kaarina 1986.